

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U002164

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 11-06-2024

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Несмачний Сергій Миколайович

2. Sergii Nesmachnyi

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 023

Назва наукової спеціальності: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Галузь / галузі знань: культура і мистецтво

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Дата захисту: 02-07-2024

Спеціальність за освітою: Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво

Місце роботи здобувача: Комунальний заклад культури «Дніпровський художній музей» Дніпровської міської ради

Код за ЄДРПОУ: 02216000

Місцезнаходження: вул. Шевченка, буд. 21, Дніпро, Дніпровський р-н., 49044, Україна

Форма власності: Комунальна

Сфера управління: Держадміністрація

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ID 5744; ДФ 26.850.034

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 18.31.31, 18.31.91.11, 18.31.09.29

Тема дисертації:

1. Репрезентація символізму в живописі Михайла Сапожнікова (1871–1937): мистецтвознавче дослідження та атрибуція колекції Дніпровського художнього музею
2. Representation of symbolism in painting of Mykhailo Sapozhnykov (1871–1937): art research and attribution of Dnipro Art Museum`s collection

Реферат:

1. У дисертації представлено результати мистецтвознавчого дослідження творчої спадщини непересічного представника українського образотворчого мистецтва, художника-символіста Михайла Сапожнікова, розкрито стильові особливості та генезу його символістської творчості, уточнено атрибуцію й датування двох серій символістських робіт митця. З метою усвідомлення походження естетики символізму як напрямку в європейському мистецтві та художньо-образної мови М. І. Сапожнікова як представника символізму, було виявлено, узагальнено й вивчено історіографію та джерельну базу. Ґрунтуючись на принципах наукової достовірності та всебічності, з метою комплексного опрацювання творчого доробку митця була визначена низка загальнонаукових і конкретнонаукових методів дослідження. Більша частина мистецького спадку Михайла Сапожнікова (272 твори живопису та графіки) зберігається в колекції Дніпровського художнього

музею. Особливий інтерес для дослідника становлять дві серії символістських картин і відповідний допоміжний матеріал, який складається з постановок, натурних етюдів та ескізів. Прізвище майстра та його творчий доробок мало відомі широкому загалу, а музейна колекція робіт художника донині не була предметом наукового дослідження. В роботі простежено процес становлення символізму як літературно-художнього напрямку, його естетики. Окреслено коло головних тем, навколо яких обертався символістський дискурс. Досліджено питання проєкції літературних настанов в естетиці символізму на художні практики в царині образотворчого мистецтва. Розглянуто окремі аспекти розвитку символізму в європейському та українському образотворчому мистецтві. Визначено ключові особи та події, які мали змогу суттєво вплинути на формування творчої індивідуальності Михайла Сапожнікова. Ґрунтуючись на документально підтверджених фактах біографії художника уточнено й доповнено хронологію подій життя і творчості живописця. У творчій біографії М. І. Сапожнікова виокремлено та розглянуто такі основні періоди: саратовський, петербурзький, мюнхенський, павлоградський, катеринославський. Представлено результати аналізу збірки мистецьких робіт Михайла Сапожнікова з фондів Дніпровського художнього музею. З'ясовано, що із символістським надбанням художника пов'язано щонайменше 79 творів (що включають 87 предметів зберігання). Визначено провенанс музейної збірки робіт М. І. Сапожнікова та етапи її побутування. Репрезентовано дві серії символістських картин Михайла Сапожнікова як ключову частину мистецького доробку художника. Показана широка амплітуда у трактуванні символу. Розглянуто символічну образну модель, застосовану під час створення першої символістської серії художника крізь призму його естетичної програми, викладеної в статті художника «Про символічну творчість у мистецтві». Обґрунтовано, що картини першої символістської серії за стилістичними ознаками тяжіють до мистецтва модерну, а в роботах другої серії художник свідомо займає позицію поза стилями, не стримуючись обмеженнями певної художньої манери. Задля виявлення кола характерних мотивів та образів здійснено аналіз окремих символістських творів автора: «Сліпі», «Ніч чекання», «Шлях життя». Розглянуто трактування змісту образів-символів робіт Михайла Сапожнікова крізь призму революційних подій та Першої світової війни на основі аналізу наявних текстів художньої критики того часу. Досліджено авторський художній метод створення символістської картини. Виокремлено три концептуальні моделі трансформації натурального матеріалу в символістську образну конструкцію. У дослідженні відображено результати натурних обстежень всіх 34 експонатів з колекції Дніпровського художнього музею, які сукупно складають дві серії символістських творів. Огляд творів допоміг виявити певні технічні особливості створення робіт, окремі властивості творчого процесу митця, виявити автентичні зразки підпису для складання бази авторських підписів художника. За підсумками презентації результатів дослідження фондово-закупівельна комісія Дніпровського художнього музею ухвалила рішення про внесення змін до музейної атрибуції двох символістських серій картин Михайла Сапожнікова. Творчість Михайла Сапожнікова, зважаючи на його унікальність як послідовного художника-символіста, посідає виняткове місце в історії українського образотворчого мистецтва 1910-х – 1920-х років. Проте представлена робота не вичерпує всі потенційні аспекти вивчення творчого доробку художника, його творчої особистості та відкриває перспективу для подальших досліджень. Ключові слова: Михайло Сапожніков, образотворче мистецтво, символізм, живопис, графіка, атрибуція, перша чверть ХХ століття, творчий метод, формотворення, українське мистецтво, художня мова, колекція, Дніпровський художній музей.

2. This thesis presents the results of a complex art-historical study of the creative heritage of an outstanding representative of Ukrainian fine art, the symbolist artist Mykhailo Sapozhnykov, reveals the stylistic features and genesis of his symbolist art, specifies attribution and dating of two series of the artist's symbolist works. In order to understand the origin of aesthetics of symbolism as a trend in European art and the figurative language of M. I. Sapozhnykov as a representative of symbolism, the historiography and source base were discovered, summarized and studied. Based on principles of scientific reliability and comprehensiveness, a number of general scientific and specific scientific research methods were determined in order to comprehensively study the creative work of the artist. Most of the artistic heritage of Mykhailo Sapozhnykov (272 artworks of painting and graphics) is kept in the collection of the Dnipro Art Museum. Particular interest to researcher are two series of symbolist paintings and

relevant supporting material, which consists of productions, life-size sketches and etudes. The master's name and his creative achievements are not widely known, and the museum collection of the artist's works has not been the subject of scientific research until now. This work traces process of symbolism formation as a literary and artistic art movement and its aesthetics. Main topics around which the symbolist discourse revolved are outlined, namely. Question of literary projection instructions in aesthetics of symbolism on artistic practices in field of fine arts.. Several specific aspects of development of symbolism in European and Ukrainian fine art are submitted. Key individuals and events were identified, which had the opportunity to significantly influence formation of the artist's creative individuality. Based on documented facts of Mykhailo Sapozhnykov's biography chronology of events of his life and work has been updated and expanded. In creative biography of M. I. Sapozhnykov, the following main periods are distinguished and considered: Saratov, St. Petersburg, Munich, Pavlograd, and Katerinoslav stage. Presents the results of analysis of the collection of Mykhailo Sapozhnykov's artworks from Dnipro Art Museum funds. Was found that at least 79 works (which include 87 storage items) are associated with the artist's symbolist heritage. Provenance of the museum collection of M. I. Sapozhnykov's artworks and stages of its existence were determined. Two series of symbolist paintings by Mykhailo Sapozhnykov are represented as a key part of the artist's creative heritage. A wide amplitude in the interpretation of symbol is shown. The symbolic pictorial model applied during the creation of the artist's first symbolist series is considered through the prism of his aesthetic program, set out in the artist's article "On Symbolic Creativity in Art". It is substantiated that paintings of the first symbolist series are stylistically inclined towards modern art, and in the works of the second series, artist consciously takes a position outside styles, not restrained by limitations of a certain artistic manner. In order to identify a range of characteristic motifs and images, an analysis of individual symbolist works of the author was carried out: "Blind", "Night of Waiting", "Path of Life". Interpretation of content of images-symbols in Mykhailo Sapozhnykov's works through prism of revolutionary events and First World War is considered, based on analysis of available texts of artistic criticism of that time. Researched author's artistic method of creating a symbolist picture. Three conceptual models of transformation of natural material into a symbolist figurative construction are distinguished. The research reflects results of field examinations of all 34 exhibits from the collection of Dnipro Art Museum, which collectively compose two series of symbolist works. Review of the artworks helped to reveal certain technical features of creation artworks, individual properties of the artist's creative process, to identify authentic samples of artist's signature for compiling base of author's signatures. Based on results presentation of research, fund-purchase commission of Dnipro Art Museum decided to make changes to museum attribution of two symbolist series of paintings by Mykhailo Sapozhnykov. In our opinion, Mykhailo Sapozhnykov's art, considering his uniqueness as a consistent symbolist artist, occupies an exceptional place in history of Ukrainian fine art of 1910s – 1920s. However, the presented research does not exhaust all potential aspects in study of the artist's creative heritage, his creative personality, and opens a perspective for further research. Keywords: Mykhailo Sapozhnykov, fine art, symbolism, painting, graphics, attribution, first quarter of the 20th century, creative method, form creation, Ukrainian art, artistic language, collection, Dnipro Art Museum.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Несмачний С. М. Символістський живопис Михайла Сапозжнікова: від задуму – до втілення. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2022. № 3. С. 149–155. DOI:

<https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2022.266095>

- Несмачний С. М. Колекція творів художника-символіста Михайла Сапожникова в зібранні Дніпровського художнього музею. Культура і сучасність : альманах. 2023. № 1. С. 150–155. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2023.286799>
- Несмачний С. М. Міфологічні й релігійні засади символістського живопису Михайла Сапожникова. Мистецтвознавчі записки : зб. наук. пр. 2023. Вип. 44. С. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-2180.44.2023.293921>
- Несмачний С. М. Символічний живопис Михайла Сапожникова (1871–1937). Сьогоднішні практики дослідження та презентації. Cultural studies and art criticism: things in common and development prospects. Зб. матеріалів Міжн. наук.-практ. конф., Венеція, 27–28 листопада 2020 р., Рига : Baltija Publishing, 2020. С. 213–216. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-004-9-56>
- Несмачний С. М. Актуалізація творчого доробку унікального художника-символіста Михайла Сапожникова в експозиції Дніпропетровського художнього музею. Деякі аспекти мистецького соціокультурного проектування. Наукова весна 2021: Культура і мистецтво в сучасному світі. Зб. матеріалів форуму, Київ, 28 травня 2021 р., Київ : КНУКіМ, 2021. С. 42–45.
- Несмачний С. М. Окремі аспекти атрибуції мистецького доробку художника Михайла Сапожникова в контексті визначенні початкової межі символістського періоду творчості майстра. Наукова атрибуція творів мистецтва, експертиза та оцінка культурних цінностей. Зб. матеріалів наук.-практ. конф., Київ, 28–29 жовтня 2021 р., Київ : НАКККіМ, 2021. С. 34–35.
- Несмачний С. М. Особливості репрезентації символістських творів Михайла Сапожникова в Дніпровському художньому музеї. Сучасний культурно-мистецький простір: креативні та інформаційно-комунікативні трансформації. Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 21–22 червня 2022 р., Київ : НАКККіМ, 2022. С. 97–98.
- Несмачний С. М. Міфологізм символістського живопису Михайла Сапожникова. Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство. Зб. Матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 10 листопада 2022 р., Київ : НАКККіМ, 2022. С. 26–28.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0118U001513

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Акімов Дмитро Ігорович

2. Dmytro Akimov

Кваліфікація: д. соц. н., 22.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Майстренко-Вакуленко Юлія Вячеславівна

2. Yuliya V. Maystrenko-Vakulenko

Кваліфікація: к. мист., доц., 17.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9796-7781

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний авіаційний університет

Код за ЄДРПОУ: 01132330

Місцезнаходження: проспект Любомира Гузара, буд. 1, Київ, 03058, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бабуніч Юлія Вікторівна

2. Yulia Babunych

Кваліфікація: к. мист., доцент, 17.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-1947-8325

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Львівська національна академія мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02071027

Місцезнаходження: вул. Кубійовича, 38, Львів, 79011, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Міщенко Ірина Іванівна

2. Iryna I. Mishchenko

Кваліфікація: к. мист., доц., 17.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3525-5885

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Несен Ірина Іванівна

2. Iryna I. Nesen

Кваліфікація: к.і.н., доцент, 07.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Кравченко Анастасія Ігорівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Кравченко Анастасія Ігорівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Терещенко А. С.

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна